

ROBERT ÁLVAREZ MASALIAS

ACTA DE CONSAGRACIÓ I DOTALIA DE SANT MARTÍ DE CERDANYOLA

RESUM

Fins avui només coneixíem l'acta de consagració i dotalia de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola («anno dominice Incarnacionis 1144, 6 cal. martii») per mitjà d'una traducció, en català prefabrià, feta l'any 1916 per mossèn Josep Mas. Recentment, hem descobert a l'Arxiu Diocesà de Barcelona la meitat esquerra del pergami original, i amb l'ajut d'un parell de trasllats administratius, trobat l'un a l'ACA i l'altre al mateix ADB, ha estat possible reconstruir totalment i exacta el text llatí original. Ara, amb la publicació per primera vegada del text llatí, adjuntem també la traducció en català actual.

PARAULES CLAU: *Cerdanyola, Sant Martí, Sant Marçal*

Consecration and endowment of Sant Martí de Cerdanyola

ABSTRACT

Until now the consecration and endowment act for the parish of Sant Martí de Cerdanyola (anno dominice Incarnationis 1144, 6 cal. martii) was only known through a prefabrian Catalan translation, produced in 1916 by Rev. Josep Mas. Recently, the left half of the original parchment was discovered in the Barcelona Diocesan Archive (ADB), and by consulting two copies of the document, one found in the ACA and the other also in the ADB, it has been possible to completely and accurately reconstruct the original Latin text. Here, along with the first publication of this Latin text, we have included a translation into modern Catalan.

KEY WORDS: *Cerdaniola, Sancti Martini, Sancti Marcialis*

Data de recepció: 30 de juliol de 2014 / Data d'acceptació: 2 de febrer de 2015

Acta historica et archaeologica mediaevalia, 32 (2014-2015), pàgs. 233-248, ISSN: 0212-2960

DOI: 10.1344/AHM2014-2015.32.3

Fa dos o tres anys, estudiant a l'Arxiu de la Corona d'Aragó els plets que la universitat de Cerdanyola havia mantingut contra els senyors del terme, els senyors del castell de Sant Marçal, vaig trobar-hi dues còpies administratives de l'acta de consagració i dotàlia de l'església de Sant Martí de Cerdanyola¹ i recentment, a l'ADB, al Fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, hi he trobat la meitat de l'original de l'acta del 6 de les calendes de març de l'any 1144 de l'Encarnació del Senyor.²

1. ACA, Reial Audiència, Plet civil núm. 477, pàg. 33r-38r. Trasllet fet l'any 1765 a instància i requeriment de Joan Coll, com a comissionat de la universitat del terme i parròquia de Sant Martí de Cerdanyola, i certificat per Josep Zeferí Martí, «monachus professus, sacerdos ac grammatophilastes regii monasterii S. Hieronymi Vallis de Hebron barcinonensis diocesis eoque nomine auctoritate regia notarius publicus illius et eius districtus etc.». Zeferí Martí dóna fe d'un altre trasllat, escrit en un pergami el 26 d'agost del 1547, dient: «Has visuris litteras atestor fidemque facio inter scripturas publicas parrochialis ecclesiae Sancti Martini de Serdenyola eiusdem diocesis, fideliter reconditas in quodam graphiario archivi dicti regii monasterii ac precipue in arcu vigesima nona, inveni quoddam consecrationis et dotaliae instrumentum membranula scriptum, non viciatum, non cancellatum neque in aliqua eius parte suspectum, manuque notarii et actuarii, sigilloque appendicio ecclesiastici barcinonensis vicariatus munitum, omnibusque tandem solemnitatibus a iure requisitis, cuius tenor talis est ut sequitur». Aquest darrer trasllat, el demanava Rafael Ubach, canonge de Barcelona, abat de Banyoles i vicari general de Jaume Caçador, bisbe de Barcelona. Rafael Ubach mana a Bartomeu Artigas, notari segon de la cúria del vicariat del bisbat de Barcelona, que li faci un trasllat de l'acta de consagració i dotàlia de l'església de Sant Martí de Cerdanyola en base a l'instrument públic que, proveït de totes les garanties d'autenticitat, hi ha al monestir, a requeriment de Joan Oriola, prior del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, i de Joan Boquet, monjo, procurador i apoderat del prior. Rafael Ubach comença dient: «Universis et singulis presentes litteras seu hoc presens publicum instrumentum vidimus nuncupatum visuris et audituris pateat et sit notum quod nos Raphael Ubach, canonicus Ecclesie Barchinonensis et abbas Balnearum ordinis Sancti Benedicti gerundensis diocesis, in spiritualibus et temporalibus vicarius generalis pro reverendo et in Christo patre et dno. domino Jacobo Cassador, Dei et Apostolice Sedis gratia barchinonensi episcopo, die date presentium vidimus, legimus, inspeximus et diligenter examinavimus ac de verbo ad verbum per discretum Bartholomeum Artigas civem Barchinone, publicum apostolica et regia auctoritatibus notarium alterum ex scribis curie nostri vicariatus, legi, transcribi et publicari fecimus et mandavimus quoddam publicum instrumentum consecrationis et dotalie Ecclesie Sancti Martini de Serdenyola, solemnitatibus ac signaturis antiquis ut prima facie apparet expeditum et corroboratum, sanum siquidem et integrum, non viciatum, non cancellatum nec in aliqua eius parte suspectum, sed omni prorsus vicio et suspicionem carens, nobis per venerabilem religiosum fratrem Joannem Boquet, monachum et procuratorem ac economum et actorem rdi. Prioris et Conventus Monasterii Sancti Hieronymi Vallis de Hebron diocesis Barchinone, presentatum, huiusmodi tenoris: *Anno Dominice Incarnationis...*». El notari de Barcelona Bartomeu Artigas en dóna fe i tanca el trasllat de l'any 1547 dient que signa amb aquestes paraules: «Signoque et nomine mei solitis et consuets una cum dicti reverendissimi domini barchinonensis Episcopi sigilli appensione, instante, presente et requirente reverendo fratre Joanne Oriola, priore, ac etiam venerabili fratre Joanne Boquet, monacho et procuratore ac economo et actore dicti reverendi Prioris et Conventus Monasterii Sancti Hieronymi Vallis de Hebron diocesis Barchinone, signavi in fidem et testimonium omnium et singulorum premissorum rogatus et requisitus». L'esborrany d'aquest document es guarda a l'ADB, Fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, caixa 22.

Document presentat pels regidors de Cerdanyola en un plet contra els senyors del castell de Sant Marçal per les dècimes de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola.

ACA, Reial Audiència, Plet civil núm. 1147, pàg. 149r-157r. És una còpia del document anterior demanada i certificada per Joan Pàmies, notari públic del Reial Col·legi de Notaris de Barcelona i actuari del plet sobre la jurisdicció, el 20 de novembre de 1774.

2. ADB, Fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, caixa 7. Dins d'un sobre de paper de color palla, amb el títol «Pergami de Sardanyola (1144)», hi ha dos trossos de pergami (12 × 50 cm i 13 × 50 cm) que

El text complet en llatí mai no ha estat publicat, però el seu contingut en català no es pot pas dir que romangués desconegut. A l'ACB, *Index Caresmar*, vol. I, tom I, any 1144, nota 5, hi ha un resum de les afrontacions i de la dotàlia fet en llatí pel pare Caresmar. Mossèn Josep Mas en va publicar la traducció en català prefabricà l'any 1916, però la referència que me n'ha arribat («Taula del Cartulari de Sant Cugat del Vallès», *El Correo Catalán*, 2 de novembre de 1916) ha de ser incorrecta i no he pogut trobar-la a la Biblioteca Nacional de Catalunya ni en aquesta data ni en les anteriors i posteriors. Tanmateix aquesta traducció tornà a ser publicada al *Butlletí Parroquial de Sant Martí de Sardanyola* l'any 1923 i per Jaume Mimó el 1946 —un lapsus en aquesta traducció, com després veurem, ha portat algun historiador de Cerdanyola a considerar aquesta acta com a interpolada.³

L'Arxiu Històric de Sabadell conservava una còpia de l'acta (segle XVI) procedent del monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, però tampoc no l'he trobada i només recollia la part corresponent al terme i les afrontacions parroquials en forma similar a una altra transcripció jerònima que hi ha a l'arxiu parroquial de Sant Cugat.⁴ A l'ADB, al fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, hi ha un document de la segona meitat del segle XVIII: «Dotàlia de la Iglésia de S. Martí de Cerdanyola vertida en llengua catalana en gràcia de Joan Coll y Campderrós, pagès de dita parròquia»,⁵ que és una traducció completa, en el català de l'època, de l'acta de consagració i dotàlia sense el lapsus de la traducció de mossèn Mas.⁶ Aquest Joan Coll i Campderrós és probablement el mateix Joan Coll que l'any 1765, «com a comissionat de la universitat del terme y parròquia de S. Martí de Cerdanyola», demanava a l'arxiver del monestir de Sant Jeroni, Josep Zeferí Martí, que li certifiqués un trasllat de l'acta de consagració de l'església parroquial per a utilitzar-la contra els senyors del castell de Sant Marçal que s'havien declarat decimadors universals de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola (cf. nota 1); aquesta còpia administrativa és la que he trobat a l'ACA.

També Jesús Alturo publicà una acta de dotàlia de l'església de Sant Martí, custodiada a l'ADB al fons de Santa Anna de Barcelona i actualment perduda,⁷ que va ser recollida per Ramon Ordeig,⁸ acta que ambdós ja consideraren interpolada. No-

són la meitat esquerra d'un original, trencat, de l'acta de consagració i dotàlia de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola. Aquest pergami havia estat doblement plegat, verticalment i horitzontal. Els plecs verticals es trencaren pel doblec; resten, doncs, els dos plecs de la part esquerra, però la part dreta s'ha perdut, de moment. Al dors d'un dels trossos hi ha escrit: «Confirmació de tots los drets y possessions de Serdañola y nominació de tèrmens feta per lo Rmo. Sor. Bisbe de Barcelona lo dia que fonch consagrada dita iglésia y fossar de aquella. Sardanyola».

3. Jaume MIMÓ I LLOBET, *Coses de Cerdanyola*, Cerdanyola, 1946.

4. AHS, Parròquies, Rodalia i terme de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola i consagració de l'església (1144, VI calenda de març). (Còpia de l'arxiu del rector.)

5. ADB, Fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, caixa 22.

6. La primera notícia de totes aquestes referències em va ser facilitada per l'historiador cerdanyolenc Miquel Sánchez i González i ara les he citat d'una manera gairebé literal.

7. Jesús ALTURO, *L'Arxiu antic de Santa Anna de Barcelona del 942 al 1200*, Barcelona, Fundació Noguera, 1985, doc. 245.

8. Ramon ORDEIG, *Les dotàlies de les esglésies de Catalunya (segles IX-XII)*, vol. III, primera part, Vic, Estudis Històrics, 2001, doc. 363.

més hi consten una part de la introducció de l'acta de consagració i la dotàlia de l'església, però algunes de les propietats inicials han desaparegut i en el seu lloc n'hi consten unes altres, i dels vint-i-nou signants de la primera i veritable acta de consagració i dotàlia ja només en resten dinou. La finalitat d'aquest document havia de ser actualitzar les possessions de l'església de Sant Martí de Cerdanyola en un moment determinat, a fi de poder donar base jurídica a un acte mercantil sobre alguna propietat que no apareixia en el primer document, i com que aquest havia estat fet amb posterioritat al 1145, alguns dels primers signants no ho pogueren tornar a fer ja sigui per haver mort o per ser absents.

La traducció feta per mossèn Mas en realitat ha estat utilitzada a través de la publicació que en va fer Jaume Mimó.⁹ A la part dedicada a les afrontacions orientals de la parròquia de Sant Martí s'hi diu: «a llevant ab lo riu Ripoll, lo mas d'Arca-Nova, lo alou de Sant Cugat allargant-se fins a les Pedres, junt a la via pública que va a Barcelona y arriba al Padró del mas de Noguera, tal com gira l'aigua en temps de pluges y s'estén cap a la carretera y va a la casa de Ramon Bernat de les Feixes, y puja dins del torrent, y va a la serra de Savili, etc.», però entre «la casa de Ramon Bernat de les Feixes» i «y puja dins del torrent» s'ha omès la traducció d'«et ascendit in ipso podio de Guardia, et pretenditur usque ad ipsius collo in loco qui dicitur Palmerolo».

El territori per on passaven les afrontacions de llevant, migjorn i bona part de les de ponent roman actualment gairebé intacte, tal com era la muntanya al segle XII, i una simple confrontació amb un mapa excursionista hauria mostrat que les afrontacions de llevant de la parròquia de Sant Martí no podien coincidir amb les occidentals de Montcada, que és el que alguns pensaren, i per això hi hagué qui considerà que l'acta traduïda per mossèn Mas podia ser una còpia interpolada feta, potser, pel monestir de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron del qual va dependre la parròquia, en un intent dels redactors d'apropriar-se de les dècimes de Sant Iscle de les Feixes o d'altres llocs que no formaven part de la parròquia de Sant Martí.

Aquesta opinió no mancava pas de fonament, ja que és sabut que entre la parròquia de Sant Martí i Montcada hi havia la parròquia de Sant Iscle i Santa Victòria de les Feixes —que també entrava en el territori dels senyors del castell de Montcada i només parcialment estava sota el domini dels senyors del castell de Sant Marçal de Cerdanyola—, però el paràgraf no traduït marca un gir de noranta graus de les afrontacions en direcció a ponent «et ascendit in ipso podio de Guardia», puig que encara manté aquest topònim, després d'arribar-hi en un recorregut d'uns dos quilòmetres pel curs de la llera de la riera de Sant Cugat o riu Major «et pretenditur in ipsius cariera», per continuar després decididament cap a migjorn, en un seguit de pujades i baixades per la muntanya que encara avui es poden resseguir fàcilment en un mapa fins al turó de Magarola o del Maltall, «in ipso podio alto qui est supra Orta», punt de partió entre la parròquia de Sant Martí i els termes de Sant Cugat i de Barcelona.

Les actes de consagració i dotàlia de les esglésies del bisbat de Barcelona de la primera meitat del segle XII tenien totes la mateixa estructura: *a)* introducció; *b)* afron-

9. Cf. nota 3.

tacions de la parròquia; *c*) dotalia, i *d*) signatures. Les introduccions de les diverses actes són calcades gairebé al peu de la lletra; només canvien les dates i els topònims i s'hi afegeix alguna singularitat, i en un bon llatí. L'acta de consagració i dotalia de Sant Martí de Cerdanyola segueix la mateixa estructura, mantenint el bon llatí en la part comuna a les diverses actes, però en un llatí molt deficient en les parts dedicades als límits parroquials, a la dotalia i a les singularitats de la parròquia.

Tanmateix, a la introducció, hi destaca una raresa: quan en les restants actes s'indica que tot el contingut dins els trenta passos de la sagrera resta sota defensa eclesiàstica, s'acaba dient: «et quicquid eodem spacio containeretur sub ecclesiastica defensione posuerunt atque temerarie inde aliquid auferentem ut reum sacrilegii omnino condemnauerunt donec canonice satisfaceret». A la nostra acta també es diuen aquestes paraules, però continua així: «eo ut Raimundus de Cerdaniola et sui post eum, pro defensione sui alaudii quod infra pretaxatum cimiterium habet, persolvat annuatim pro censu iam dicte ecclesie et presbitero loci illius in festiuitate Sancti Martini libras tres de cera; hoc autem faciat ipse et omnis progenies et posteritas eius post eum, et si facere noluerint tamdiu excomunicacioni subiaceant donec prenominatum censum eidem ecclesie persoluant».

En algunes, poques, actes de consagració s'indica que un determinat personatge i els seus havien de pagar cada any un cens per la protecció que els representava tenir alguna possessió dins l'espai de les trenta passes eclesiàstiques de la sagrera, i així, entre les actes de la primera meitat del segle XII recollides per Ramon Ordeig, al document 294 s'imposava el cens d'una lliura de cera; al 297, mitja lliura de cera; al document 338, dues lliures de cera, i al 356, un parell de gallines, però mai es llençava cap amenaça en cas d'incompliment. Per què, doncs, s'amenaçava tan explícitament amb l'excomunió Ramon de Cerdanyola?

Això em porta a haver de considerar el lloc on estava situada l'església de Sant Martí de Cerdanyola, del qual fins avui hom n'havia perdut la memòria. En un document del 28 de març del 1464 que he trobat a l'ACA,¹⁰ Pere Mateu de Llinars, agricultor ciutadà de Barcelona, permuta una peça de terra situada a Barcelona, al lloc anomenat «el Clot», amb Gabriel Gilabert, ciutadà d'aquesta mateixa ciutat, que dóna, a canvi, unes propietats seves a Cerdanyola: les terres i la domus derruïda anomenada «de Capellades» juntament amb altres possessions annexes.

Els Capellades havien estat uns importants personatges de Cerdanyola dels segles XIII i XIV que fins i tot havien arribat a ser, breument, senyors del castell de Sant Marçal en la persona de Pere de Capellades. La domus dels Capellades havia estat antigament la domus dels Cerdanyola, els més importants terratinents de Cerdanyola en el moment de la consagració de l'església, i posteriorment, el 9 de juliol de 1296, Pere de Capellades havia comprat aquesta domus a Bernat de Cerdanyola. Un antic membre d'aquesta família, Ramon de Cerdanyola, era un dels signants de la present acta de consagració i era la persona a qui anava dirigida l'amenaça d'excomunicació. En observar les afrontacions de les possessions permutades, s'evidencia que l'església

10. ACA, Reial Audiència, Plet civil núm. 477, f. 356r-348r.

de Cerdanyola estava situada just a la part meridional del punt on conflueixen el torrent de Can Coll (aleshores torrent del Puig) i el de Valldaura,¹¹ i a molts pocs metres a llevant de l'església i afrontant també amb aquest darrer torrent, començaven les extenses terres d'en Ramon de Cerdanyola. Aquest territori avui està ocupat per l'àrea de lleure de Can Coll, però les muntanyes que l'envolten són al mateix lloc i es pot comprovar com, per poder bastir-hi la nova església o ampliar l'anterior, s'hagué d'aplanar la muntanya que baixava de Can Bramona (avui Institució Montserrat Montero).¹² Si Ramon de Cerdanyola hagués volgut cedir o vendre a l'Església un tros de la seva terra, tot hauria estat més senzill i l'església hauria estat bastida només uns metres més enllà en un terreny pla, a l'altre banda del torrent del Puig i també al costat del camí ral que, venint de Barcelona i de Valldaura, passava pel costat de l'església de Sant Martí i baixava al riu Major passant pel coll del Portell (avui coll de Masbernat). Per aquesta conducta, Ramon de Cerdanyola fou públicament amenaçat per l'Església i encara el 13 de juny de 1167 donava l'església de Sant Martí de Cerdanyola «una mitgera d'ordi sobre la seva part del delme que rep de Cerdanyola i tres lliures de cera de cens sobre son mas per estar situat en la sagrera de Sant Martí de Cerdanyola».¹³

Desconeixem quan va ser escrita l'acta interpolada del fons de Santa Anna, però va ser-ho després del 1167 i encara en vida de Ramon de Cerdanyola. Ja hem vist que, després del 1145 i fins al 1167, Ramon de Cerdanyola complia puntualment les seves obligacions amb l'església de Cerdanyola —una mitgera d'ordi per la dècima i el cens

11. El lloc exacte on fou bastida l'església de Sant Martí de Cerdanyola és a l'esquerra de la carretera d'Horta, en direcció a Barcelona, al final de l'àrea de lleure de Can Coll, on actualment hi ha un petit aparcament per a excursionistes amb capacitat per a mitja dotzena de cotxes. Aquest punt era el cap de la «Val de Cerdaniola» i el centre geogràfic de la vila de Cerdanyola. Aquest centre de la vila era format per aproximadament una dotzena de masos que envoltaven l'església en un semicercle que, començant pel Mas Bramona, pujava des del Mas del Portell o Coll per la carena del puig de la Guàrdia fins a baixar a la domus de les Feixes, ja a la parròquia de Sant Iscle de les Feixes.

12. L'església consagrada el 1145 no era la primera església de Cerdanyola dedicada a sant Martí. Al *Cartulario de Sant Cugat del Vallés* (Josep Rius, 1945, vol. 11, doc. 558), ja hi trobem que l'any 1042 apareix el testament sacramental d'un prevere anomenat Bonfill, jurat a l'altar de Sant Martí de l'església de la vila de Cerdanyola, i fins i tot hi hagué una altra església des del segle x. Podríem pensar que les esglésies anteriors estaven situades al mateix lloc que la que es consagrà el 1145, però no en tenim cap prova; en tot cas, l'anterior devia ser massa petita per als feligresos, i per a fer-ne una de nova calgué gratar la muntanya. La nova església fou de mida mitjana i Marta Argelagués (*L'església vella de Sant Martí de Cerdanyola. Història i arqueologia*, Cerdanyola, Servei de Publicacions de la UAB, 2009), comentant un retaule de Sant Martí que els síndics de la parròquia encarregaren al taller de Jaume Huguet a finals del segle xv, ens diu que «tenint en compte les mesures del retaule que s'estableixen en el contracte [...] el temple devia tenir una amplada de presbiteri de com a mínim quatre metres, [...] és a dir, una església no gaire gran, tot i que no necessàriament molt petita». Hem dit que l'església de Sant Martí referenciada l'any 1042 tampoc no era la primera de la parròquia de Cerdanyola, ja que segons mossèn Martí Bonet «Sant Martí de Cerdanyola. Glossari sobre el seu origen i el seu context històric-diocesà» dins *Sant Martí de Cerdanyola. Centenari de l'església nova (1906-2006)*, Casals, 2006, pàg. 223, l'església de Sant Martí ja existia l'any 975 (ACB, *Liber antiquitatum* 3, n. 251).

13. ADB, Fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, caixa 8, «Llibre de la renda ordinària del Rl. Monastir de S. Jeroni de Vall de Hebron», f. 258v. És un resum fet pels monjos de Sant Jeroni.

de tres lliures de cera— i, aprofitant la necessitat d'actualització de les possessions de la parròquia per mitjà d'una acta interpolada de dotàlia, l'Església li substituï el cens de tres lliures de cera per una altra mitgera d'ordi, però l'important és que en aquesta acta desapareixia l'amenaça d'excomunió. La nova acta ho tractava així: «Et habet iam dicte ecclesie per censum ipsius sacrarie migeram unam ordei in festum sancti Felicis Ierunde, quam persolvat Raimundus de Cerdaniola et sui post eum omni tempore». Ramon de Cerdanyola havia estat perdonat.

Com que, tal com ja he dit abans, les afrontacions de llevant, migjorn i bona part de les de ponent van per un territori que ha estat respectat per les infraestructures modernes, m'ha estat relativament fàcil determinar els noms actuals dels topònims que apareixen en aquesta acta. M'han ajudat en aquesta feina les notes deixades pels monjos de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron en els seus esforços per cobrar totes les primícies i alguna dècima del terme de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola que, des de l'any 1546, fou un vicariat perpetu del monestir fins al 1835, quan fou definitivament abandonat. Tant de bo aquest treball pugui servir per a discutir i recuperar antics noms del territori del meu poble, avui ciutat, Cerdanyola del Vallès.

Vull finalment cloure aquest treball amb la transcripció de l'acta de consagració i dotàlia de l'església parroquial de Sant Martí de Cerdanyola. La meitat perduda de l'acta original, l'he completada posant en claudàtors el text de les còpies administratives trobades a l'ACA; ara bé, les còpies administratives, com a tals, no filaven gaire prim a l'hora de fer les transcripcions, ja que la seva finalitat no era paleogràfica, sinó jurídica; per això, quan he trobat alguna diferència entre l'ortografia de les paraules de la meitat trobada del pergamí i les paraules que es repeteixen a les actes administratives, aleshores he modificat aquestes darreres ajustant-les a les de l'original. En aquest cas, pel poc valor paleogràfic d'aquestes actes administratives, no n'he anotat les variants.

TEXT DE L'ACTA

Anno dominice Incarnationis millesimo centesimo quadagesimo [quarto, sexto kalendas martii, communi] utilitati providentes venerabilis Guillelmus, Dei nutu barchinonensis episcopus, et canonicorum conventus inferi[us annotatus cum non parvo populorum concursu sollempniter convenerunt ad consecrandum domum] Dei in honore Sancti Martini confessoris in comitatu Barchinone, in loco nuncupato termino Cerdaniola. Die [siquidem consecrationis confirmaverunt predictae ecclesie quicquid possessionum habebat vel] habere debebat ubique locorum, terras videlicet et vineas cum domibus et arboribus, decimas et pri[micias vel oblationes fidelium que sui iuris sunt, atque cimiterium ipsi ecclesie] undique xxx ecclesiasticorum passuum confirmaverunt, et quicquid eodem spacio continetur sub ecclesiastica def[ensione posuerunt atque temerarie inde aliquid auferentem ut reum sacrilegii omnino] condempnaverunt donec canonice satisfaceret, eo ut Raimundus de Cerdaniola et sui post eum, pro defen[sione sui alaudii quod infra pretaxatum cimiterium habet, persolvat annuatim pro censu] iam dicte ecclesie et presbitero loci illius in festivitate Sancti Martini libras tres de cera; hoc autem faciat ipse et [omnis progenies et posteritas eius post eum, et si facere noluerint tamdiu excomunica]cioni subiaceant donec prenominatum censum eidem ecclesie persolvant.

Constitueruntquoque ut ipsa ecclesia a barch[inonensi Sede chrisma acciperet eidemque Sedi annualiter pro censu inter duos synodos LI] denarios monete curribilis persolvat.

Habet namque affrontaciones in dicto termino predicta ecclesia unde accipit decimas [et primicias ab oriente in flumine Ripulli in mansum de Archanova in alaudium Sancti Cucuphatis] sicut pretenditur usque ad ipsas petras iuxta via publica que vadit ad Barchinonam, et pervenit in ipso podio de [ipsius mansum de Noguera, et sicut vergitur aqua per tempus pluviali, et pretenditur in ipsius carrera et vadit] in domo Raimundi Bernardi de ipsas Fexas, et ascendit in ipso podio de Guardia, et pretenditur usque ad ipsius collo [in loco qui dicitur Palmerolo, et descendit intus in torrentem, et vadit in ipsius serra de Sanilio, et descendit] in ipso loco qui dicitur Bolcha Lupos, et descendit in ipso torrente de Abilia, et ascendit in ipso podio alto qui est supra Orta; [a meridie in territorio Barchinone in podio qui dicitur de Genesta, et pretenditur in ipsius serra Sancti Emeterii,] et venit in ipso collo Sancte Marie de Gasuag, et sicut discurrit aqua ad ipsos Fonels, et pergit ad ipsas Conaminas, et [descendit in torrente de Arnalla, et ascendit ad ipsius margine grossum, et sicut pretenditur in via de Magarona, et descendit] in ipsius torrente de Agolone, et ascendit in ipsis domibus Petri de Roda; ab occiduo in domibus presbiteri de Rivo Rubeo et apud [ecclesiam Sancti Petri ipsius loco, et pervenit iuxta ecclesiam Sancte Marie de Campaniano, et pretenditur in ipso podio] de Monte Calvo, et venit ad ipsius petra in loco qui dicunt Ferruciones, et venit in ipsis domibus Raimundus Petri de A[roone, et descendit in via publica que vadit ad Sabadellum, et pretenditur ad ipsius loco de Faionum in ipso ponte, et pervenit ad ipsam serram de Magarona in alaudium] Sancti Cucuphatis de Petrus de Scherda; a circio in ipsius collo de Villa Mille Annos vel in ipsius ecclesia Sancti Felicis, et pretendit in ipsa ruira de [Albetan, et ascendit in ipso podio de Matarico sicut vergitur aqua contra cenobium Sancti Cucuphatis, et vadit ad] ipsius serra de Gallinarios, et pretendit vel descendit in fevo de Barbarano, et in domo Petrus Bonhomo, et in vinea de R[aimundus Martini de Casesbeces, et in via que pergit de Gallinarios ad ecclesiam Sancti Pauli de Rivo Sicco, et as]cendit in ipsius margine grossum in ipso podio Sancti Pauli predicto loco, et iterum descendit ad ipsius fonte iam dicto loco Sancti [Pauli, et sicut pertransit ad ipsas tres petras que sunt iuxta viam que pergit de Sabadello ad Sanctum Marcialem,] et pretendit in loco que dicunt ad ipsas Torrenteras, et viam Terracie que pergit in Barchinona, et in alaudium Sancti Cucuphatis, et in termino [de Barbarano, et in domibus Bernardi Seniofredi ad ipsos Gorgos, et descendit in ipso torrente, et pervenit] in loco que dicunt ad ipsa Tapiola sive in alaudium Sancte Cecilie Montis Serrati, —in omni loco ubicumque habet [vel habere debet, habet (ecclesia) Sancti Martini predicto loco ibi decimas vel primicias—, et pretenditur in via pu]blica que pergit in Barchinona.

Alaudia autem sepe dicte ecclesie sunt hec: alaudium videlicet in Cer[ola quod dedit ei Guiribertus, et ad ipsam Petram mugadam unam de terra quam dedit ei Blancuca, et] in alio loco peciam unam de terra ad ipsas Conaminas, et ad Sanctum Iohannem de Bosco multa alaudia, [et ad Faionem quartandas duas de terra, et ad Passadores de Rivo Maiore quartanda una et media, et] mansum de Portello cum omnibus suis pertinenciis et affrontacionibus et sicut dividitur ipsius serra cum ipsas pe[cias, et in alio loco peciam unam terre in Terra Rubia, et iterum in alio loco aliam peciam terre ad ipsas] Cumbas, ad ipsam Rocham de Tos peciam unam terre, et in alio loco peciam unam terre quod tenet Raimundum Fer[rer, et in alio loco sibique similiter in Fontaneles alaudium multum in podio de Torel quod tenet Petrus Dominici,] et in alio loco in manso qui fuit de Oliva Borrel quartandam unam et mediam, et in ipsa villa alaudium quod [dicitur ad Trileam, et ad domum Guillelmi Petri de Cerdaniola peciam unam alaudii, et ad Lam]bruscheras manseolum unum novellum, et infra alaudium Sancti Petri Barchinone peciolas duas terre, et [(ad) Rivum Sicum quartandas tres de vineis et vineas quas laborat Petrus Guitardi in Rivo Sico, et ad] podium de Almon vineas

quas tenet Raimundus Pomi et Arnallus et Poncius, fratres, et Rivo Sico camp[um unum quem tenet Adaledis de Saltels, et in Valle Moronta alaudium quod tenet Guillelmus] Flavii et Raimundus Uruçii peciam unam terre, et in Rivo Sico peciam unam magnam terre quam dimisit G[irbertus Stephani et tenet Iohannes Petri et Bernardus Mironi de Gorgos, et in eodem loco pecias duas de terra] quod tenet Petrus Gacul, et in alio loco in Puteolo peciam unam terre quod tenet Chahabon, et in alio loco [ad ipsa Petra peciam unam terre quod tenet Raimundus Faber; iterum in alio loco in Villa Maior peciam] unam terre quod tenet Iohannes de Ulmo, et in podio den Borrel peciam unam terre cum margine quod dimisit Guasti[nus et in circuito est fevum quod tenebat Guillelmus Bonifilii Sancte Columbe per Sanctum Cucuphatem, et in alio loco in] podio Lentiar peciam terre unam prope vineas Sancti Cucuphatis, et in alio loco ad ipso Fossar alaudia multa [cum arboribus de diversis generis et tenet Berengarius Bodil, et in alio loco ad ipsas Fexas peciolam unam terre quod di] misit Bernardus Iohannis in suo testamentu et tenet Iohannes de Olivera; iterum habet pre-nominata ecclesia alaudia in alio [loco in termino Montis Catani ad campum de Vitono iuxta alaudium Sancti Cucuphatis ab oriente, et ab occiduo] in alodio Guillelmi Ysarni de Torron-dela, et a circio in alodio Raimundus Bernardi Sancti Marcialis, a mer[idie in alodio Sancti Cucuphatis; et in Valle de Gontera terras cum boscho et glandiferos, et in Cacatrossos terras et bos]co, et in Bolca Lupos terra et boscho, et in aliis locis ubi habet alodia multa que sunt sui iuris. Quantum in[fra prescriptos terminos barchinonensis Ecclesia et canonici eiusdem et cenobia vel cetera ecclesie habent vel habere debeat,] nec damus nec assignamus, sed ad opus nostrum et illorum quorum sunt retinemus. Et habet autem predicta ecclesia mansum ill[um de Bruguera cum pertinenciis Sancti Martini in quo habitat clericus loci illius, et aquam ad rigandum ortum sicut clericus eam] habere solet, et in sacraria iuxta ecclesiam domum unam.

Ut autem prescripta ecclesia libertate plena gauderet, [constituerunt ut libere que sui iuris sunt vel erunt possideret, et ut nulla ecclesiastica secularisve persona eam suis] rebus expoliare vel invadere presumat sub anathematis interposicione proibuerunt, cunctisque ei iusta serv[antibus et bonafacientibus absolucionem per Dei gratiam promisserunt.

Ecclesia vero Sancti Marcialis, sicut antiquitus] solet esse, prelibate ecclesie subdiderunt, simul cum ipsius manso de Fabrega cum suis pertinenciis et terminis et affronta[cionibus suis, qui fuit de luberti Faber, quem Berengarius Montiscate dedit eidem ecclesie Sancti Marcialis sicut ipse] melius habebat et pro anima eius et Ermesindis, coniunx illius, et remedium animarum eorum et parentum. Et dimisit St[ephanus Sendredi et coniux eius Ermengardis eidem ecclesie Sancti Marcialis medietatem ipsius manso quod emit de Stepha]nia et de filiorum eius, id sunt Iohannes et Guillelmus atque Raimundus et Bernardus, et fuit de Bonus Homo et de Goldregot ol[im defuncti, in domos, in terris et in vineis et in arboribus cum terminis et affrontacionibus et pertinenciis suis; et in alio] loco dedit iam dicti Sendredi pre-nominati et coniux eius quartanda una de vinea qui fuit de Donucie Blancher et abui [cum Arnallo Sendredi, et in alio loco peciam unam terre ad ipsa Petra simul cum Arnallo Sendredi iam dicto tenui et] habui; dimittimus vero prephatam laxacionem predictae ecclesie Sancti Marcialis et presbitero eius et propter remedium a[nimarum suarum, coniux et parentum.

Ipsa namque consecrationis die omnes parrochiani Sancti Martini, ob remedium animarum suarum] et parentum suorum, voverunt Deo et dederunt predictae ecclesie ut ab hodierno die in antea donent de s[uis laboracionibus, quas faciant infra prenominatam parrochiam et eius terminos, vigesimam mensuram per primiciam, eo ut] clericus ille qui post obitum istius clerici, nomine Berengarii, successerit huic ecclesie teneat secum diachonem et sub[diachonem; et constituerunt Episcopus et clerici ut ecclesia Sancti Martini habeat solide et sic libere et sine ullo] interdicto quartam partem tocuis decimi de omnibus causis, cum suo closetum de ficulneis sa[crarium presbiteri ad ipsam Matam.

Preterea habet predicta ecclesia parrochianos in Budiges et in Rivo Rubeo cum Alteio et in] Campaniano, et isti faciant censum et usatici in gleba facere predictae ecclesie eo quod non possunt venire sicut alii [parrochiani faciunt, qui sunt longe ab iam dictam ecclesiam; propter hoc mandamus ut festiuitates maiores infra annum] constitute, id est: Natalis Domini, Raimis Palmarum, Pascha, Pentecosten, Omnium Sanctorum, festiuitas Sancti Martini, h[abeat oblationes de pane et vini et luminaria et salispace et laxacionem mortuorum ecclesia vel presbiteri prefato loco, sicut] debet habere in omnibus locis.

Sig+num Guillelmi barchinonensis episcopi. + Ermengaudus gracia Dei Sancti C[ucuphatis abbas. Sig+num Petri barchinonensis archidiaconi, levita. Sig+num Petri primicerii. Sig+num Guillelm I(evita).] S+num Bernardi de Podio Alto. Guillelmus Raimundi presbiteri et iudicis. [anagrama]. Petrus sacrista atque I[evita. S+Raimundi comes barchinonensis et marchio. S+ Rai]mundi de Cerdaniola. S+ Guillelmi fratris eius. S+ Raimundi Bernardi de Fasciis. S+ [Petri Bermundi. S+ Gavefredi Sancte Columbe. S+ Sancie quam vocant Cucuiada. S+ Ermesindis] uxoris iam dicti Raimundi Cerdaniola. S+ Petri. S+ Iohannis Puculli. S+ Rotundi. S+ [Chahaboni. S+ Ermengaudi sacristani. S+ Petri Stephani. S+ Raimundi Bernardi Sancti Marcialis.] S+ Guillelmi Raimundi dapiferi. Sig+num Petri Sancti Minati vicarii Montiscate. Sig+num Otonis. Sig+num Guillelmi Montiscate. Sig[+num Bernardi baiuli. Sig+num Raimundi de Faione.]

Ermengaudus, sacer et monachus, qui hoc scripsit [sub die et anno quo supra.]

TRADUCCIÓ

1145, febrer, 24

El dia sisè de les calendes de març de l'any 1144 de l'Encarnació del Senyor, proveint al profit comú, el venerable Guillem, bisbe de Barcelona per voluntat de Déu, i el conjunt dels canonges sotassignats, amb no poca concurrència de gent, s'aplegaren solemnement per a consagrar la casa de Déu en honor de sant Martí, confessor, al comtat de Barcelona al lloc anomenat terme de Cerdanyola.

I així el dia de la consagració confirmaren a l'esmentada església totes les possessions que tenia o havia de tenir en tots els llocs, és a dir, terres i vinyes amb les cases i els arbres, delmes, primícies i oblacions dels fidels que són del seu dret, i confirmaren a aquesta església un cementiri de trenta passes eclesiàstiques al seu voltant, i tot el que és contingut en aquest espai ho posaren sota protecció eclesiàstica, i a qui temeràriament robés d'aquí alguna cosa el condemnaren com a reu de sacrilegi fins que no ho satisfés canònicament; això perquè en Ramon de Cerdanyola, i els seus després d'ell, per la protecció de l'alou que té als peus de l'abans mesurat cementiri, pagui anualment en la festiuitat de Sant Martí tres lliures de cera en concepte de cens a la dita església i al prevere d'aquell lloc, i que això ho faci ell i tota la seva descendència i posteritat, i si rebutgessin fer-ho, que restin excomunicats fins que paguin l'abans dit cens a aquesta església.

També establiren que aquesta església rebi de la seu de Barcelona el crisma i que pagui anualment, entre dos sínodes, a aquesta seu cinquanta-dos diners de moneda corrent.

L'esmentada església té, doncs, aquestes afrontacions en aquest terme, d'on rep les dècimes i les primícies: a llevant amb el riu Ripoll, en el mas d'Arcanova,¹⁴ alou de Sant Cugat,

14. Posteriorment, mas de la Farigola, segons el procés «Economus Sti. Hieronymi Vallis de Hebron contra Joannem Paulum, agricolam, et alios». ADB, Fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, caixa 19-3.

tal com es va a les fites que hi ha al costat del camí públic que va a Barcelona,¹⁵ i arriba al puig¹⁶ del mas de la Noguera, i tal com baixa l'aigua en temps de pluja, i s'estén per la seva carrera i va a la domus d'en Ramon Bernat de les Feixes,¹⁷ i puja al puig de la Guàrdia,¹⁸ i s'estén fins al seu coll al lloc que s'anomena Palmerar, i baixa dins del torrent,¹⁹ i va per la serra d'en Sanili,²⁰ i baixa al lloc que s'anomena Bolcallops,²¹ i baixa al torrent de l'Abella,²² i puja al puig alt que hi ha sobre Horta;²³ a migjorn [afronta] amb el territori de Barcelona amb el puig que s'anomena de la Ginesta,²⁴ i s'estén per la serra de Sant Medir, i va al coll de Santa Maria de Gausac,²⁵ i tal com corre l'aigua cap als Fonells,²⁶ i es dirigeix a les Conamines,²⁷ i baixa al torrent de n'Arnalda, i puja al seu marge gros, i tal com s'estén pel camí de Magarova,²⁸ i baixa al torrent d'Agolon,²⁹ i puja a les cases d'en Pere de Roda; a ponent [afronta] amb les cases del prevere de Rubí prop de l'església de Sant Pere d'aquest lloc, i arriba al costat de l'església de Santa Maria de Campanya, i s'estén pel puig del Mont Calb, i va fins al pedró, al lloc que s'anomena Ferrussos,³⁰ i va a les cases d'en Ramon Pere d'Arrahona, i baixa a la via pública que va a Sabadell,³¹ i s'estén fins al lloc de Fatjó³² on hi ha el pont, i arriba a la serra de Magarova a l'alou de Sant Cugat d'en Pere d'Esquerda; a tramuntana [afronta] amb el coll de Vilamilans o amb la seva església de Sant Feliu,³³ i s'estén per la rovira d'Albetan, i puja al puig de Mataric³⁴ tal com baixa l'aigua en direcció al cenobi de Sant Cugat, i va a la serra de Ga-

15. Actual carretera N-150, fins a arribar a la casa de la Beguda d'en Tiana i gairebé fins a la casa de la Ferreria, abans «lo Hostal del Rech», segons procés «Economus Sti. Hieronymi» ja citat.

16. Turó de les Fontetes.

17. Actual casa de les Canaletes. L'aigua que s'estén per la seva carrera és la llera de la riera de Sant Cugat o riu Major, i així, la domus de les Feixes, tal com indica el seu nom, restava dins la parròquia de Sant Iscle i Santa Victòria de les Feixes.

18. Encara s'anomena així.

19. Torrent de Can Codina, que és un tram del torrent de Valldaura.

20. Serra d'en Masriera, que arriba fins al turó de l'Ermità.

21. Sota el turó de l'Ermità; un clot on hi ha la font dels Caçadors.

22. Torrent de Can Güell.

23. Turó de Valldaura.

24. Turó de Magarola o del Maltall.

25. Coll de la Torrefera, prop de l'ermita de Santa Maria de Gausac o de Sant Adjutori, al límit amb Sant Cugat del Vallès.

26. Algun indret sota el turó de la Torrefera.

27. Coromines, terres que el senyor feudal es reservava per a si mateix i que evidentment restaven lliures de censos. Eren al lloc de Can Codonyers. S'hi arribava pel mateix camí que avui va del coll de la Torrefera fins a la cruïlla que porta a Can Calders i a Can Codonyers.

28. Magarova o Magarona era un mas que apareix documentat l'any 1205, però el lloc de Magarova ja apareixia el 985 (Cartulari de Sant Cugat, doc. 166 i 1256). El camí de Magarova probablement era el mateix que anava de Cerdanyola a Terrassa, i que feia de separació entre les possessions del mas Fatjó dels Xiprers i del mas Fatjó dels Ferrussos. Aquest camí havia de passar aproximadament per l'actual autopista de Cerdanyola a Sabadell i Terrassa. El mas Magarova, anys a venir, s'incorporaria a les possessions del mas Fatjó dels Ferrussos o dels Aurons.

29. Torrent que passa a tocar de Can Magí, dins l'actual terme de Sant Cugat.

30. Torrent de Ferrussos, que des de Bellaterra penetra dins de Sant Cugat.

31. Camí antic de Sant Cugat a Sabadell.

32. Fatjó dels Ferrussos.

33. És a dir, que els límits de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola, arribant fins a l'església de Sant Feliu de Vilamilans, a Rubí, entraven dins els actuals termes municipals de Sant Cugat i de Rubí.

34. Turó de Can Camps.

lliners,³⁵ i s'estén o baixa al feu de Barberà, i a la casa d'en Pere Bonhome, i a la vinya d'en Ramon Martí de Casesbeces,³⁶ i al camí que des de Galliners va cap a l'església de Sant Pau de Riu-sec, i puja pel marge gros al puig de Sant Pau³⁷ en l'esmentat lloc, i altra vegada baixa a la font que hi ha en aquest lloc de Sant Pau, i tal com travessa cap a les tres fites que hi ha al costat del camí que va de Sabadell a Sant Marçal, i s'estén al lloc que en diuen les Torren-teres, i al camí de Terrassa que va a Barcelona, i a un alou de Sant Cugat, i al terme de Barberà, i a les cases d'en Bernat Seniofred als Gorgs,³⁸ i baixa al torrent, i arriba al lloc que en diuen la Tapiola que és alou de Santa Cecília de Montserrat —en tot lloc on les té o les ha de tenir, en aquest lloc [l'església de] Sant Martí hi té dècimes i primícies—, i s'estén cap a la via pública que va a Barcelona.³⁹

Els alous, doncs, de la tan esmentada església són aquests: un alou a Cerola que li donà en Giribert, i a la Pedra una mujada de terra que li donà na Blancuca, i en un altre lloc una peça de terra a les Conamines,⁴⁰ i molts alous a Sant Joan del Bosc, i dues quartanades de terra al Fatjó,⁴¹ i una quartanada i mitja a les Passadores del riu Major,⁴² i el mas del Portell⁴³ amb totes les seves pertinences i afrontacions tal com es parteix la serra amb les peces [de terra], i en un altre lloc una peça de terra a la Terra Roja, i també en un altre lloc una peça de terra a les Comes, una peça de terra a la roca de Tos,⁴⁴ i en un altre lloc una peça de terra que té en Ramon Ferrer, i de manera semblant en un altre lloc, a les Fontanelles,⁴⁵ un gran alou en el puig de Torrell que el té en Pere Domènech, i en un altre lloc una quartanada i mitja en el mas que havia estat d'en Oliba Borrell, i a la vila⁴⁶ un alou que es diu la Trilla i una peça d'alou al costat de la casa d'en Guillem Pere de Cerdanyola,⁴⁷ i a les Llabrusqueres un maset nou, i sota l'alou de Sant Pere de Barcelona dues petites peces de terra, i a Riu-sec tres quartanades de vinya i les vinyes que treballa en Pere Guitard a Riu-sec, i al puig Delmó⁴⁸ les vinyes que tenen els germans Pomés: Ramon, Arnau i Ponç, i a Riu-sec un camp que té n'Adelaida de Saltells, i a Vallmoranta⁴⁹ l'alou que té en Guillem Flavi i una peça de terra d'en Ramon Urús, i a Riu-sec una gran peça de terra que llegà en Gerbert Esteve i que tenen Joan Pere i Bernat

35. Serra al nord-oest de Bellaterra.

36. L'acta de consagració i dotalia de Sant Pau de Riu-sec (1 de maig de 1055) cita «subtus mansus de Casisbessis petiam unam et duo mansi de Casisbessis cum suis terris sunt alodia Sancti Pauli» (Ramon ORDEIG, *Les dotalties*, op. cit., doc. 197).

37. Dins l'actual terme municipal de Sabadell.

38. A Badia del Vallès.

39. Connectem amb l'inici: Mas d'Arcanova i actual carretera N-150.

40. Cf. nota 27.

41. Cf. nota 32. Ramon Fatjó apareix com a últim signant d'aquesta acta de consagració.

42. Lloc de Can Fatjó del Molí.

43. Avui masia de Can Coll. En aquell temps, el mas encara no era propietat dels Coll.

44. Es trobava al Mas Rapina, incorporat a la Casa Vahell, segons l'«Alodia ecclesiae S. Martini de Cerdaniola prout in instrumento dotationis eiusdem ecclesiae. Anno 1144» (ADB, Fons de Sant Jeroni de la Vall d'Hebron, caixa 22, B.2, Quadern primer).

45. Al bosc de l'Abella, segons l'«Alodia ecclesiae».

46. Cf. nota 11.

47. Germà de Ramon de Cerdanyola; tots dos signants de l'acta de consagració.

48. El «Podium de Almon» és el puig Delmó que apareix en diversos documents de Cerdanyola. També és citat a la confessió d'en Ramon Domènech en un capbreu del 14 de desembre de 1723 i, per les afrontacions que es detallen en aquest document, es dedueix que està situat a Bellaterra i que presideix la gran rotonda de la carretera que des de la Universitat Autònoma va a Bellaterra i a Sabadell.

49. Territori actualment ocupat per la Universitat Autònoma de Barcelona.

Miró dels Gorgs, i en el mateix lloc dues peces de terra que té en Pere Gasull,⁵⁰ i en un altre lloc, al Pouet, una peça de terra que té en Cahabó,⁵¹ i en un altre lloc, a la Pedra,⁵² una peça de terra que té en Ramon Fuster, i també en un altre lloc, a Vilamajor, una peça de terra que té en Joan d'Om, i al puig d'en Borrell⁵³ una peça de terra amb un marge, la qual la llegà l'Agustí i al seu voltant hi ha un feu que tenia en Guillem Bonfill de Santa Coloma per Sant Cugat, i en un altre lloc, al puig Lentiari, una peça de terra prop d'unes vinyes de Sant Cugat, i en un altre lloc, al Fossar,⁵⁴ grans alous amb arbres de diversos gèneres que els té en Berenguer Boil, i en un altre lloc, a les Feixes, una petita peça de terra que llegà en Bernat Joan en el seu testament i que té en Joan d'Olivera. L'abans citada església també té alous en un altre lloc, al terme de Montcada al camp de Bitoni, al costat d'un alou de Sant Cugat a llevant, el qual [camp] per ponent [afrota] amb l'alou d'en Guillem Isarn de Torronella, a tramuntana [afrota] amb l'alou d'en Ramon Bernat de Sant Marçal⁵⁵ i a migjorn amb un alou de Sant Cugat, i a Vallgontera⁵⁶ [té] terres amb bosc i glandífers, i a Cagatrossos terres i bosc, i a Bolcallops⁵⁷ terres i bosc, i a d'altres llocs hi té molts alous que són del seu dret.

Tot allò que dins dels abans ressenyats termes tenen o hagi de tenir l'església de Barcelona i els seus canonges i els cenobis o altres esglésies, ni ho donem ni ho assignem, sinó que ho retenim a utilitat nostra i d'aquells que ho tenen.

I l'esmentada església també té aquell mas de Bruguera⁵⁸ amb pertinences [de l'església] de Sant Martí, en el qual habita el clergue del lloc, i té l'aigua per a regar l'hort tal com el clergue acostuma de tenir-la, i una casa a la sagrera al costat de l'església.

Amb la finalitat que l'esmentada església gaudís de plena llibertat, establiren que posseís lliurement les coses que són del seu dret, i amb la finalitat que cap persona eclesiàstica o seglar intenti espoliar-la de les seves coses o envair-la, ho prohibiren sota pena d'anatema, i a tots els que es comportin justament amb ella i en siguin benefactors els prometeren l'absolució per la gràcia de Déu.

L'església de Sant Marçal, tal com acostuma de ser-ho des d'antic, la feren subsidiària de l'abans instituïda església, juntament amb el seu mas de Fàbrega amb les seves pertinences, termes i afrontacions, que havia estat d'en Jubert Fuster, el qual mas Berenguer de Montcada el donà a aquesta església, tal com ell millor el tenia, per l'ànima seva i la de la seva esposa, Ermessenda, i per remei de llurs ànimes i de les de llurs pares. I l'Esteve Sendred amb la seva esposa, Ermengarda, lliurà a aquesta església de Sant Marçal la meitat del mas

50. A les terres d'en Pere Gasull hi hagué el Mas Balador, posteriorment Mas Magrans.

51. Un altre dels signants de l'acta.

52. Potser es refereix al Mas Pedra, que en algun moment de la història fou incorporat al «Mas Costa».

53. A les terres del Mas Campanyà, àlies Rosset, incorporat a la Casa d'Altimira, segons l'«Alodia ecclesiae».

54. Aquests alous eren probablement al costat del cementiri de l'església consagrada el 1145, és a dir, davant l'àrea de lleure de Can Coll, a l'altre costat de la carretera d'Horta, sota la Institució Montserrat Montero. Així ho diu l'«Alodia ecclesiae».

55. Un altre dels signants de l'acta.

56. Lloc de l'actual cementiri nord de Barcelona, al terme de Cerdanyola.

57. Cf. nota 21.

58. És la rectoria vella, segons l'«Alodia ecclesiae». En el punt on s'ajunten el torrent de Valldaura i el de Can Coll (abans torrent del Puig) surt un corriol en direcció al turó de l'Ermità; a uns vint o vint-i-cinc metres, al damunt del voral de la dreta del camí, hi ha una gran paret en ruïnes amagada pel bosc que tal vegada havia estat la rectoria vella de l'església parroquial de Sant Martí de Cerdanyola.

que havia comprat a n'Estefania i als seus fills Joan, Guillem, Ramon i Bernat, el qual mas en altre temps havia estat propietat dels difunts Bonhome i Goldregot, amb les cases, terres, vinyes i arbres, amb els seus termes, afrontacions i pertinences; i en un altre lloc els esmentats Sendred i la seva esposa dona[ren] una quartanada de vinya que havia estat de na Donúcia Blanquer i que vaig tenir⁵⁹ amb l'Arnau Sendred,⁶⁰ i en un altre lloc, a la Pedra, una peça de terra que vaig tenir i posseir juntament amb el ja esmentat Arnau Sendred; fem,⁶¹ doncs, aquesta cessió a l'església de Sant Marçal i al seu prevere, i per remei de llurs ànimes,⁶² de l'esposa i de llurs pares.

El mateix dia de la consagració, tots els parroquians de Sant Martí, per remei de llurs ànimes i les de llurs familiars, feren vot a Déu i oferiren a l'esmentada església que, des del dia d'avui en endavant, li donaran en concepte de primícia una vintena part dels rendiments dels seus treballs dins la citada parròquia i els seus termes, per tal que el clergue que després de la mort de l'actual clergue, de nom Berenguer, el succeeixi en aquesta església tingui amb ell un diaca i un sotsdiaca. I el bisbe i els clergues establiren que Sant Martí tingui del tot, lliurement i sense cap impediment una quarta part de tota la dècima de totes les coses i també el seu petit clos de figueres, sagrera del prevere, a la Mata.⁶³

A més, l'esmentada església té parroquians a les Boïgues i a Rubí amb Altaió⁶⁴ i a Campanya,⁶⁵ i que aquests [parroquians] hagin de fer en el camp el cens i els usos a aquesta església perquè no poden venir tal com ho fan els altres parroquians, ja que ells són lluny de l'església; per aquest motiu manem que en les festivitats majors establertes durant l'any, és a dir, per Nadal del Senyor, Rams de les Palmes, Pasqua, Pentecosta, Tots Sants i per la festivitat de Sant Martí l'església, o els preveres, tinguin ofrenes de pa i de vi, atxes i salpàs⁶⁶ i que hi hagi el responsori pels difunts en aquest lloc, tal com s'ha de fer en tots els llocs.⁶⁷

Sen+yal de Guillem, bisbe de Barcelona. + d'Ermengol, abat de Sant Cugat per la gràcia de Déu. Sen+yal de Pere, ardiaca de Barcelona i levita. Sen+yal de Pere, primicer. Sen+yal de Guillem, levita. Sen+yal de Bernat de Puig Alt. Guillem Ramon, prevere i jutge. Pere, sagris-

59. El subjecte sembla ser Ermengarda, l'esposa de l'Esteve Sendred, i aquí es comença a parlar en primera persona.

60. Aquest Arnau Sendred podria ser un germà de l'Esteve Sendred.

61. L'Esteve Sendred i la seva esposa continuen parlant en primera persona.

62. Aquí es passa de la primera a la tercera persona.

63. Tres paràgrafs abans s'ha dit: «L'esmentada església (de Sant Martí) també té aquell mas de Bruguera [...] i una casa a la sagrera al costat de l'església». A prop d'aquesta casa, en un lloc anomenat «la Mata», és on l'església o el prevere de Sant Martí tenia el seu petit clos amb figueres.

64. Abans ja hem fet notar que els límits de Sant Martí de Cerdanyola arribaven fins a Sant Feliuet de Vilamilans, a Rubí. És lògic, doncs, que tingués parroquians al terme de Rubí; però «a Rubí amb Altaió» és de difícil comprensió. Proposo que «Altaió» era un lloc o un mas del terme de Rubí que formava part de la parròquia de Sant Martí de Cerdanyola. Posteriorment, al segle XIV, la família dels Altaió apareix a Cerdanyola al Mas Altaió, avui totalment derruït, situat al sud-est del castell de Sant Marçal, a tocar de les tanques de l'actual estació de la Renfe a la Universitat Autònoma de Barcelona, però lluny de Rubí.

65. A Sant Cugat.

66. Salpàs, costum de beneir amb aigua i sal les cases en el temps pasqual. A les petites poblacions pageses anava acompanyat de tot un cerimonial als verals dels masos i es feien donatius al capellà de l'església, normalment una o més dotzenes d'ous, segons la categoria de les cases.

67. Les ofrenes eren: el pa i el vi per Nadal, les atxes per Pasqua, el salpàs per Pentecosta i les oracions pel descans dels difunts per la festa de Tots Sants.

tà i levita. S+ de Ramon, comte de Barcelona i marquès.⁶⁸ S+ de Ramon de Cerdanyola. S+ de Guillem, germà seu. S+ de Ramon Bernat de les Feixes. S+ de Pere Bermon. S+ de Godofred de Santa Coloma. S+ de Sanxa a qui anomenen Cucuiada.⁶⁹ S+ d'Ermessenda, esposa de l'esmentat Ramon de Cerdanyola. S+ de Pere. S+ de Joan Pucull. S+ de Rodó. S+ de Cahabó. S+ d'Ermengol, sagristà. S+ de Pere Esteve. S+ de Ramon Bernat de Sant Marçal. S+ de Guillem Ramon, dàpifer. Sen+yal de Pere de Sentmenat, veguer de Montcada. Sen+yal d'Otó. Sen+yal de Guillem de Montcada. Sen+yal de Bernat, batlle. Sen+yal de Ramon Fatjó.

Ermengol, sacerdot i monjo, el qual va escriure això en el dia i any indicats al començament.

68. El comte Ramon Berenguer IV.

69. «Cucuiada» podria significar *encaputxada*.